

בעל העקידה

מתורתו של רבינו רבי יצחק עדאמה זיע"א

מחבר ספר "עקידת יצחק"

גיליון ל"ח - פרשת חוקת תשפ"ו

מהדורת אילול

שלשת חלקי חטא מי מריבה ושלשת חלקי העונש כנגדם

עשו, בלא להוסיף ולחדש דבר, הרי זה גנאי להם. ב. מבחינת ישראל, שבמשך שנותיהם במדבר כבר ראו נסים רבים, וכדי לעוררם לקבוע בליבם שהכל מאת ה' הוא, רצה לעשות נס דק ורוחני יותר ממה שעשה לאבותיהם. לכך אמר ה' שלא יקח עמו את זקני העם, וגם לא יכה במטה, אלא רק ידבר אל הסלע, אמנם יקח עמו את המטה כדי להורות שהוא שליח ה', אבל לא יכה בו, אלא ידבר אל הסלע, ויאמר 'כה אמר ה', הסלע תן מימך', ומה שנאמר 'ודברתם אל הסלע' יתכן שהכוונה ששניהם ידברו בזה אחר זה, או שהכוונה שרק אהרן ידבר בשליחות משה, ועל ידי זה יאמינו בה' ובמשה עבדו.

שלש כוונות מיוחדות היו לה' שיעשו זאת דוקא בדרך זו: א. קידוש ה' באמונת הנבואה, שיראו כל ישראל את חזק בטחונם של נביאי ה' בדברי ה' הנאמרים להם, עד שיבואו בפני כולם ויאמרו דברים מתמיהים כל כך שמדברים אל הסלע ובטוחים שעל ידי דיבור זה יתן מימיו. ב. להגדיל שם כבודו לפניו, להראות להם שגם הדוממים נשמעים אל דבר ה', כמו השלמים שבאנשים. ג. שכשיראו מופת עצום זה שהסלע נותן מימיו בלי כל שיתוף של פעולה ומעשה שאפשר לחשוד שהיה בזה איזה ענין של כישוף, ילמדו מוסר להאמין שכל מעשי משה על פי ה' ויפסיקו להתלונן על משה ועל ה'.

אכן מרוב צערם וטרדתם מדברי העם, לא שמו אל לבם לדקדק בדברי ה', והכו את הסלע ולא דיברו אליו כלל, ונמצא שכל שלש הכוונות הנזכרות לא נתקיימו, שהרי לא דיברו אל הסלע, ואף היה זה פחות מהנס שהיה ברפידיים, שהרי שם הכו רק פעם אחת, וכאן הכו פעמיים, נמצא ששלשה חטאים היו כלולים בחטא זה, כנגד שלשת הכוונות שלא נתקיימו, ועל שלשה אלו אמר ה' 'וען לא האמנתם בי להקדישני לעיני בני ישראל'. לא האמנתם בי' הוא הענין הראשון. 'להקדישני' הוא השני. 'לעיני בני ישראל' הוא השלישי.

על שלשה אלו נתן להם ה' שלשה עונשים: א. כנגד מה שסיבבו שלא נגרם חיזוק אמונת הנביאים בה', נענשו שלא יביאו את העם לארץ ישראל, אלא ה' ימנה מנהיג אחר שיכניס את ישראל לארץ. ב. כנגד מה שגרמו שלא נתקדש שם ה' נענשו שלא יכנסו לארץ. ג. כנגד מה שלא גרמו חיזוק לישראל נענשו שימותו קודם זמנם.

עקידת יצחק שער פ

ותאנים, שהרי זה כמו קם ליה בדרכה מיניה, כשמקבל עונש חמור אין מזכירים גם את העונש הקל.

נראה לבאר את יסוד ענין מי מריבה, שבתחילה כשיצאו ממצרים ובאו לרפידיים ולא היה לעם מים לשתות, עיקר מריבת העם עם משה היתה בכך שחשדוהו שכל מה שעשה לא היה על פי ה', אלא בכוחות הכישוף כפי שהיו רגילים לראות בחכמי מצרים שהיו עושים מופתים על ידי כישופים וחכמת המזלות, לכך טענו, שאם הכל עשה על פי ה', כיצד יתכן שה' יביא אותם למדבר מקום שאין בו מים לשתות. לזה אמר לו ה' שיקח עמו את זקני העם ויכה עם המטה בצור, ועל ידי זה יתברר להם שהוא נביא אמת, וכל מעשיו עשה על פי ה', ומפני זה נקרא שם המקום ההוא מסה ומריבה, כנאמר (שמות ט"ז) 'על ריב בני ישראל ועל נסתם את ה' לאמר היש ה' בקרבנו אם אין'.

לאחר שתמו כל אותו הדור שראו את הנס של הכאת הצור והוצאת המים, חזר מעשה זה על עצמו, שלאחר מיתת מרים נסתלק הבאר, ולא היה לעם מים לשתות, והתקבצו על משה באותה הטענה, שלא יתכן שאת כל דבריו עשה על פי ה', כי אם כן לא היה ה' משאיר אותם במדבר בלא מים, לכך אמרו 'ולא גוענו בגוע אחינו לפני ה'', כלומר, שאם הם ידעו שהם מתים 'לפני ה'', אזי לא אכפת להם אפילו מיתה קשה כבליעת אנשי קרח או כשריפת מאתים וחמשים איש, אבל כעת לא נראה להם שהם הולכים 'לפני ה'', אלא שמה משה מדעת עצמו מוליכם.

הוסיפו ואמרו, שאף אם נאמר שישנה איזו סיבה שה' מוליך אותם בצמא בלא מים, כדי לנסות אותם או כדי להעניש אותם על איזה ענין שחטאו, אבל עדיין ישאר קשה מה חטאו הצאן והמקנה, שגם הם הולכים למות בצמא, והוסיפו שהרי היו קודם לכן במקום מרעה טוב לבהמות, ועתה לא הגיעו למקום תאנה גפן ורמון, אלא למקום שאפילו מים אין בו, והזכרת אותן הפירות היתה לומר, שאינם מתלוננים על כך שלא הגיעו למקום זה, שאולי גם על זה היו יכולים להתלונן, אבל עתה אינם מתלוננים אלא על כך שאין מים לשתות.

ה' שמע את דבריהם, ורצה לעשות לעיני ישראל נס באותו ענין שעשה שלשים ושמונה שנים קודם לכן לעיני אבותיהם, אלא שמשני טעמים רצה שנס זה יהיה גדול יותר ממה שהיה לאבות: א. מבחינת העושה, שאין זה שבח כשחוזר על מה שכבר עשה קודם, וכן הוא בבעלי אומנות שאם רק חוזרים שוב ושוב על אותה האומנות שכבר

קח את המטה והקהל את העדה אמה ואהרן אהיך ודברתם אל הסלע לעיניהם ונתן מימיו והוצאת להם מים מן הסלע והשקית את העדה ואת בעירם

(במדבר כ, ח)

פרשה זו עוסקת בחטא מי מריבה, שה' ציוה את משה ואהרן לקחת את המטה ולדבר אל הסלע שיתן מימיו, והם הכו בסלע פעמיים ויצאו מים ושתו כל העדה, ולאחר מכן אמר ה' 'וען לא האמנתם בי להקדישני לעיני בני ישראל לכן לא תביאו את הקהל הזה אל הארץ אשר נתתי להם'. בתרה לא התפרש בבירור מה היה חטאם של משה ואהרן, שמחמתו נענשו בכך שלא נכנסו לארץ ישראל, ובדברי המדרשים והראשונים רבו הפירושים מה היה החטא, רש"י פירש שהחטא היה במה שהכו ולא דיברו, הרמב"ם פירש שהחטא היה במה שכעס משה ואמר שמענו נא המורים, רבינו חננאל פירש שהחטא היה במה שאמרו 'נוציא לכם מים' ולא שה' יוציא, ויש שפירשו שהחטא היה שהכו פעמיים ולא פעם אחת, כפי שהובאו פירושים אלו ועוד אחרים בדברי האבן עזרא והרמב"ן (ח).

כמו כן יש להבין, במה היה שונה מעשה זה מהמעשה שהיה בשנה הראשונה כשיצאו ממצרים, והגיעו לרפידיים ולא היה לעם מים לשתות, שה' אמר למשה להכות בצור והכה ושתו העם, ועל זה לא נאמר שמשנה נענש, ולפירוש רש"י שכאן החטא היה בכך שהכה ולא דיבר, יש להבין שמועד שם נצטוו להכות וכאן נצטוו דוקא לדבר, ועל ההכאה הוא נענש.

מלבד ענין זה הטעון ביאור ובירור, יש לשאול עוד שלש שאלות בשלושת פסוקי הפרשה העוסקים בתלונתם של ישראל על שאין להם מים, וכך אמרו ישראל: 'ולו גוענו בגוע אחינו לפני ה'. ולמה הבאתם את קהל ה' אל המדבר הזה למות שם אנחנו ובעירנו. ולמה העליתנו ממצרים להביא אתנו אל המקום הרע הזה לא מקום זרע ותאנה ורמון ומים אין לשתות' (ה-ג).

א. על הפסוק הראשון יש לשאול, האם היו הם שוטים, שבאמת העדיפו למות יחד עם אנשי קרח, בבליעה באדמה או בשריפה.

ב. בפסוק השני יש לשאול, שפתחו ב'למה הבאתם את קהל ה'', ששמעו שהטענה היא רק שלקהל ה' אין מים, ואילו בסיום דבריהם אמרו 'למות שם אנחנו ובעירנו'.

ג. בפסוק השלישי קשה, שהקדימו ואמרו 'לא מקום זרע ותאנה וגפן ורמון', וסיימו 'ומים אין לשתות', ואם אין להם מים כדי לחיות, הרי אין כאן המקום להתלונן על כך שאין להם גפן רמונים